

SINAİ MÜLKİYET HAKLARININ KORUNMASINA İLİŞKİN ULUSLARARASI ANLAŞMALAR

Erdoğan KARA AHMET*

Hem teknik hem de hukukî boyutu birarada içeren sınaî mülkiyet haklarına ilişkin işlemlerin ve uygulamalarının tüm ülkelerde aynı biçime getirilmesi için imzalanan birçok uluslararası anlaşma mevcuttur. Sınaî mülkiyet hakları ile ilgili uluslararası anlaşmalar dört ana grupta incelenebilir :

- Genel Amaçlı Anlaşmalar,
- Uluslararası Tescile İlişkin Anlaşmalar,
- Uygulamaya Yönelik Anlaşmalar,
- Diğer Uluslararası Anlaşmalara Bağlı Anlaşmalar.

Sınaî mülkiyet hakları ile ilgili uluslararası anlaşmalar, konuları, ilk imza tarihleri, taraf ülke sayıları ve Türkiye'nin bu anlaşmalar karşısındaki durumu aşağıdaki tabloda belirtilmektedir.

SINAİ MÜLKİYET HAKLARININ KORUNMASINA İLİŞKİN ULUSLARARASI ANLAŞMALAR

İSİM	İLK İMZA TARİHİ	OCAK 1996 ÜYE SAYISI	TÜRKİYE ÜYE Mİ?	SON GELİŞMELER
1. GENEL AMAÇLI ANLAŞMALAR				
Sınai Mülkiyetin Himayesine Mahsus Milletlerarası bir İttihat İhdas Edilmesine Dair PARİS Sözleşmesi	1883	136	EVET (1925'den beri)	1 Şubat 1995'te Stokholm metnine katıldı
Dünya Fikri Mülkiyet Teşkilatı Kuruluş Anlaşması	1967	157	EVET (1976'dan beri)	
2. ULUSLARARASI TESCİLE İLİŞKİN ANLAŞMALAR				
Patent İşbirliği Antlaşması (PCT)	1970	83	EVET	Katılım 1.1.1996'da yürürlüğe girdi

* Türk Patent Enstitüsü Başkan Yardımcısı.

Markaların Uluslararası Tesciline İlişkin MADRİD Anlaşması	1891	46	HAYIR	
MADRİD Anlaşması'na İlişkin Protokol	1996		HAYIR	Katılım 1996'dan sonra
Tasarımların Uluslararası Tesciline İlişkin LAHEY Anlaşması	1925	25	HAYIR	Katılım 1996'dan sonra
Mikroorganizmaların Saklanması İlişkin Uluslararası BUDAPEŞTE Anlaşması	1977	31	HAYIR	Katılım 1996'dan sonra

3. UYGULAMAYA YÖNELİK ANLAŞMALAR

Patentlerin Uluslararası Sınıflandırılmasına İlişkin STRASBOURG Anl. (IPC)	1971	31	HAYIR	Katılım 1.10.1996 tarihinde yürürlüğe girecek
Markaların Tescilinde Eşyaların ve Hizmetlerin Uluslararası Sınıflandırılmasına İlişkin NİS Anlaşması	1957	46	EVET	Katılım 1.1.1996 tarihinde yürürlüğe girdi
Markaların Figuratif Elemanlarının Sınıflandırılmasına İlişkin VİYANA Antlaşması	1973	7	EVET	Katılım 1.1.1996 tarihinde yürürlüğe girdi
Tasarımların Sınıflandırılmasına İlişkin LOCARNO Anlaşması	1968	24	HAYIR	Katılım 1996'dan sonra
Marka Kanunlarının Harmonizasyonu Anlaşması	1994	1	İMZALANDI	Katılım çalışmaları sürüyor

4. DİĞER ULUSLARARASI ANLAŞMALARLA BAĞLI ANLAŞMALAR

Dünya Ticaret Örgütü Kuruluş Anlaşması GATT (TRIPS)	1995	126	EVET	
AB Ortaklık Konseyi (95/1)				

Paris Sözleşmesi

Paris Sözleşmesi, buluşlar, markalar, endüstriyel tasarımlar, faydalı modeller, ticaret ünvanları ve haksız rekabet ile ilgili hükümleri içermektedir.

Paris Sözleşmesi'nin temel ilkeleri :

• **Millî Muamele** : Her üye ülke diğer üye ülke vatandaşlarına, kendi vatandaşlarına sağladığı sınai mülkiyet korumasının aynısını sağlamak zorundadır. Paris Sözleşmesi'ne üye olmayan ülke vatandaşları, üye ülkelerden birinde ikamet etmesi veya gerçek ve etkin bir sanayi veya ticarî kuruluşu sahip olması şartıyla bu muameleden yararlanır.

• **Rüçhan Hakkı** : Buluşlar, faydalı modeller, markalar ve sınai tasarımlara uygulanan bir haktır. Rüçhan hakkından yararlanılabilmesi için üye ülkelerden birinde yapılan bir müracaatı esas alarak, müracaat sahibinin belirli bir süre içerisinde (patent ve faydalı model için 12 ay; endüstriyel tasarımlara ve markalar için 6 ay) diğer üye ülkelerden herhangi birinde koruma için başvurması gerekmektedir. Bu durumda, sonraki başvurunun tarihi, ilk başvurunun yapıldığı tarih olarak kabul edilir. Yukarıda belirtilen süreler içinde rüçhan hakkının kullanılması halinde ilk başvuru ile diğer üye ülkelerde yapılan sonraki başvuru tarihleri arasında, üçüncü kişiler tarafından yapılacak başvurular karşıt referans olarak gösterilemez.

Bu ilke, anılan süreler içinde üçüncü kişiler tarafından yapılan başvuruların, değerlendirme açısından rüçhan hakkı sahibinin önüne geçmesine engel olmaktadır. Altı ve oniki aylık bu süreler içerisinde hak sahibine koruma isteyeceği ülkeler hakkında karar verme imkânı tanınmaktadır.

Bu iki temel ilkeye ilaveten Paris Sözleşmesi, sınai mülkiyet hakları konusunda üye ülkelere yol gösterici ve yükümlülük öngören hükümleri içermektedir.

Türkiye Paris Sözleşmesi'ne ilk defa 1925'de üye olmuş, 1956'da Londra Tadil Metni'ne, 1976'da Stokholm Tadil Metni'nin (13-30) maddelerine, 1 Şubat 1995'ten itibaren de Stokholm Tadil Metni'nin (1-12) maddelerine taraf olmuştur.

Dünya Fikrî Mülkiyet Teşkilatı (WIPO) Kuruluş Sözleşmesi

Dünya Fikrî Mülkiyet Teşkilatı (WIPO) 14 Haziran 1967 yılında Stokholm'de imzalanan bir Sözleşme ile kuruldu.

WIPO Aralık 1974'de Birleşmiş Milletler'in uzman kuruluşlarından biri olmuştur.

WIPO'nun temel amaçları;

- Fikrî mülkiyetin Dünya'da korunmasını, ülkeler arasında ve gerektiğinde diğer uluslararası teşkilatlarla işbirliği yaparak geliştirmek,
- Fikrî Mülkiyet Birlikleri arasında idarî işbirliğini sağlamak.

Telif hakları ve sınaî mülkiyet haklarıyla ilgilenen WIPO,

- Uluslararası sözleşmelerin ve anlaşmaların düzenlenmesini,
- Ulusal düzenlemelerin çağdaş hale getirilmesini,
- Gelişmekte olan ülkelere teknik yardım sağlanmasını,
- Konuyla ilgili bilgi derlenmesi ve dağıtılmasını,
- Buluşlar, markalar ve endüstriyel tasarımların değişik ülkelerde korunmasını kolaylaştıran hizmetlerin verilmesini,
- Üye ülkeler arasında idarî işbirliğini teşvik etmeyi, üstlenmiş bulunmaktadır.

Türkiye, WIPO'yu kuran sözleşmeye 1976'da üye olmuştur.

Patent İşbirliği Antlaşması (PCT)

Antlaşma 1970 yılında imzalanmış, 1979 yılında tadil edilmiş, 1984 yılında değiştirilmiştir.

Antlaşma, bir tek uluslararası patent başvurusu ile, aynı anda PCT'ye üye ülkelerden başvuru yapılmasını sağlar. Böyle bir başvuru, üye bir ülke vatandaşı veya üye bir ülkede ikamet edenlerce yapılabilir. Genel olarak başvuru, üye ülkenin ulusal Patent Ofisi'ne veya başvuru sahibinin isteğine bağlı olarak WIPO'ya yapılabilir.

Antlaşma, bir uluslararası başvuru için gerekli şekli gereksinimleri detayıyla düzenlemektedir. Başvuru sahibi, uluslararası patent başvurusunda, hangi üye ülkeler açısından başvurusunun dikkate alınmasını istediğini belirtmektedir. Başvurunun ardından "uluslararası araştırma" aşaması başlamaktadır. Uluslararası araştırma raporu, başvuru sahibinin, başvurusunu geri çekip çekmemesi hususunda karar vermesini teminen başvuru sahibine gönderilir. Eğer başvuru geri çekilmez ise, başvuru Uluslararası Araştırma Raporu ile birlikte WIPO tarafından yayımlanır ve koruma istenilen ülkelerin sınaî haklarla ilgili ofislerine gönderilir.

Eğer başvuru sahibi üye ülkelerde ulusal patent elde etme isteğinde ise, uluslararası başvuru tarihinden itibaren, başvuru rüçhanlı ise rüçhan tarihinden itibaren 20 ay bitimine kadar ulusal prosedürlere (tercümeler, ücretler) başlamak için bekleyebilir.

Söz konusu 20 aylık süre, başvuru sahibinin "uluslararası ön inceleme" istemesi halinde 10 ay daha uzatılmaktadır.

Patent İşbirliği Antlaşması'nın patent başvurusu yapacak kişiler açısından yararı, her bir ülkeye tek tek yapılacak başvurulardaki başvuru yapma, vekil atama, çeviri yapma ve ücret ödeme gibi konulardaki sürelerin sekiz ilâ onsekiz ay uzatılabilmesidir.

Patent İşbirliği Antlaşması'na uygun olarak yapılan bir başvuru ulusal kullardan farklı olduğu gerekçesiyle reddedilememektedir. Araştırma ve ön inceleme yapılması işlemleri sonucunda başvuru sahibi, patent verilebilirlik kriterleri hakkında değerlendirme yapabilme olanağını bulmaktadır.

Patent İşbirliği Antlaşması ile ulusal patent ofislerinin yükü azaltılmaktadır. Uluslararası başvurular uluslararası araştırma raporu ile birlikte yayınlandığı için, ilgilene kişilerin bilgilendirilmesi sağlanmakta ve bu başvuruların konusu buluşların patent verilebilirlik kriterleri açısından değerlendirilmesi, üçüncü kişiler tarafından da sağlıklı bir şekilde yapılabilmektedir.

Türkiye, sözkonusu Antlaşmaya katılımı 7.7.1995 tarih ve 4115 sayılı Kanunla onaylamış olup, Antlaşma 1 Ocak 1996'da Türkiye açısından yürürlüğe girmiştir.

Patentlerin Uluslararası Sınıflandırılmasına İlişkin Strasburg Antlaşması (IPC)

Kısaca IPC olarak adlandırılan bu anlaşmaya 29 ülke üye bulunmaktadır. Paris Sözleşmesi'ne üye ülkelerin katılımına açık olan bu anlaşma 1971 yılında yürürlüğe girmiş ve 1979 yılında yenilenmiştir. Bu anlaşma patentlerin yaklaşık 64.000 adet sınıflandırma konusu itibarıyla sınıflandırılmaları için geçerli, tek bir sınıflandırma sisteminin temelini oluşturmaktadır.

24 Mart 1971 tarihli Uluslararası Patent Sınıflandırması ile ilgili Strasburg Antlaşması'nın temelini Avrupa Konseyi Anlaşmaları serisi No: 17 Antlaşması olan, 1954 Uluslararası Patent Sınıflandırma Antlaşması oluşturmaktadır. 1971 Strasburg Antlaşması'nın yürürlüğe girmesiyle 6749 sayılı Kanunla onaylanan 1954 Antlaşması, 1976 yılından itibaren yürürlükten kalkmıştır.

Türkiye, söz konusu Antlaşmaya katılımı 12.7.1995 tarih ve 95/7094 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile kararlaştırmış olup, Antlaşma 1 Ekim 1996 tarihi itibarıyla yürürlüğe girecektir.

Markaların Uluslararası Tesciline İlişkin Madrid Antlaşması

Markaların Uluslararası Tescili Hakkında Madrid Antlaşması (Madrid Agreement Concerning The International Registration of Marks) 14 Nisan 1891 tarihli olup, markaların uluslararası tescili için izlenecek usulleri belirlemek amacıyla kabul edilmiştir.

Antlaşmayı kabul eden ülkelerin herhangi birinin uyuğu ile Paris Sözleşmesi'nin 3'üncü maddesinde öngörülen koşulları yerine getirenler anlaşma hükümlerinden yararlanabilmektedir. Uluslararası Marka Tescili'ne başvuru için markanın menşe ülkede tescil edilmiş olması gerekir.

Uluslararası Marka Tescili, Dünya Fikrî Haklar Örgütü'nün gözetiminde Uluslararası Büro tarafından organize edilmektedir.

18 maddeden oluşan Anlaşma'nın hükümleri şu şekilde özetlenebilir :

- Başvurunun yapıma şekli ve menşe ülke kavramı (Madde 1)
- Paris Sözleşmesi'nin 3'üncü maddesine yollama yapılarak, uluslararası marka tescil anlaşmasına üye olmayan ülke uyrukluların başvuru yapma koşulu (Madde 2)
- Başvurunun içeriği; bölgesel sınırlama; korumanın genişletilmesi (Madde 3)
- Uluslararası Marka Tescili'nin sonuçları; uluslararası tescilin ulusal tescilin yerine geçmesi (Madde 4)
 - Uluslararası tescilin ulusal ofislere bildirilmesi; ulusal ofislerin reddetme koşulları; marka unsurlarının hukuka uygun kullanımının kanıtlanması; uluslararası sicil; suret alma (Madde 5)
 - Uluslararası tescilin süresi (yirmi yıl); uluslararası tescilin, ulusal tescilden bağımsızlığı; menşe ülkedeki tescile bağlı olarak korumanın sona ermesi koşulları (Madde 6)
 - Uluslararası tescilin yenilenmesi (Madde 7)
 - Uluslararası tescil için alınacak ücretler; uluslararası ücretten ulusal ofislere ödenecek miktar; tamamlayıcı ücretler; korumanın genişletilmesi için ödenecek ücret (Madde 8)
 - Ulusal ofislerde markanın iptali, feshi, feragat edilmesi; marka sicilinde yapılan değişikliklerin uluslararası büroya bildirilmesi ve uluslararası büronun değişiklikleri ulusal ofislere bildirmesi (Madde 9)
 - İdarî işlerle ilgili hükümler; yürürlük hükümleri ve Paris Sözleşmesi ile ilişkiler; anlaşmadan ayrılma hükümleri; anlaşmada yapılacak değişiklikler; anlaşmanın dili ve geçici hükümler (Madde 13-18).

Anlaşmayı kabul eden ülkelerin herhangi biri, bir uluslararası tescilin sağladığı korumanın kendi ülkesinde geçerlilik kazanması için uluslararası tescil sahibinin ayrıca o ülke ulusal ofisine yazıyla başvurarak bu isteğini belirtmesi şartını arayacağını, uluslararası büroya bildirerek altı ay sonrası için uygulayabilir (Madde 3 Mükerrer). Anlaşmaya üye ülkelerin tamamı bu seçeneğin kendi ülkesi için uygulanmasını benimsemiştir.

Madrid Anlaşması üyesi ülkelerin tamamı, uluslararası bir tescilin ülkelerinde doğrudan geçerli olmayacağı ve kendi ulusal ofislerine yazıyla ihbar edilmesi yolunu benimsediklerine göre, bu uygulamanın amacı, her uluslararası markanın korunması isteğini kabulden önce ülkelerinde ulusal tescille korunan markalar ile değerlendirme sonunda karara varmak olmakta; bu da, uluslararası tescil uygulamasına neden devam edildiği sorusunu akla getirmektedir.

Türkiye bu anlaşmaya üye değildir.

Ayrıca Paris Sözleşmesi'nin 3'üncü maddesi Millî Muamele ilkesidir. Bu ilkeye göre her üye ülke sınai mülkiyet konusunda kendi vatandaşlarına yaptığı muamelelerin aynısını diğer ülke vatandaşlarına da yapmak zorundadır. Sözleşmeye üye olmayan ülke vatandaşları da, üye bir ülkede ikamet etmek veya gerçek ve etkin sınai veya ticari müesseseye sahip olmak koşuluyla bu muameleden yararlanır.

Madrid Anlaşması'na İlişkin Protokol

Madrid Anlaşması'na üye olmayan ülkelerin Protokol'e üye olması ile uluslararası marka tescilinde bütünlük sağlanması amaçlanmaktadır. Bu anlamda Protokol Madrid Anlaşması'nı tamamlayıcı niteliktedir. 1989'da imzalanan anlaşma 01.12.1995 tarihinde yürürlüğe girmiş olmakla beraber, fiili uygulama 01.03.1996 tarihinde başlayacaktır. Bu protokol topluluk markası sistemini uluslararası marka koruma sistemine bağlayarak, Madrid Anlaşması'na katılmamış olan ülkeleri de sisteme katmak amaçındadır.

Protokole taraf olabilecek ülkeler, ancak sınai hakların korunmasına ilişkin Paris Sözleşmesi'ne taraf olan ülkelerdir. Protokol'ün "taraf"larını, ülkeler ve Avrupa Birliği gibi ülkeler arası organizasyonlar da oluşturabilmektedir.

Madrid Anlaşması'na ve Protokol'e taraf olan bir ülkede ya da organizasyon ülkelerinde kullanılan bir markanın sahibi; uluslararası marka tescili ile markasının korunması için, Madrid Anlaşması'na taraf diğer ülkeleri belirttiğinde, bu ülkeler Protokol'e taraf değillerse, aralarındaki ilişkilerde yalnızca Madrid Anlaşması hükümleri geçerli olacaktır. Uluslararası tescile bağlı olarak korumanın uzatıldığı ülkeler arasında, Anlaşma ve Protokol'e ya da yalnız Protokol'e taraf olanlar da varsa, o zaman bu ikinci ülkeler için, tescil ücreti daha fazla olacaktır.

Uluslararası tescil başvurusu, Protokol'e bağlı akit taraflar için belirli bir formun doldurulmasıyla yapılmakta ve ilgili ofise yapılmış olan ulusal başvuru ya da tescil numarası ve tarihi bildirilmektedir.

Uluslararası tescil Paris Sözleşmesi'ne üye ülkeler yurttaşları ile sözleşmeye dahil olmayan devletlerin yurttaşlarından olup, birliğe dahil ülkelere birinin toprakları üzerinde oturan gerçek veya ciddi, sınai veya ticari işyerine sahip bulunanlara devir edilebilir. Devir işlemlerinin kayıt edilmesi Uluslararası Büro tarafından yapılır, kayıt işlemlerinin ücretlerini akit taraflar öder.

Protokol, Uluslararası marka tesciline yeni özellikler getirmek için hazırlanmıştır. Anlaşma ile kıyaslandığında Protokol şu yenilikleri getirmektedir :

- Ulusal ofiste marka tescili mecburiyeti yerine sadece müracaat edilmesinin yeterli olması,
- Ulusal ofislere red kararı için 12 ay yerine, 18 ay süre verilmesi,
- Anlaşma'ya göre üye ülkelere daha çok ücret elde etme imkânı sağlaması,
- Uluslararası tescil iptal edilse bile, bu müracaata dayalı olarak ulusal tescillere dönüştürülebilmesi,
- Avrupa Birliği ile link oluşturularak, tek bir ülke durumunda kabul edilebilmesi ve müracaatların İngilizce olarak da yapılabilmesi.

Marka Tescilinde Eşyaların ve Hizmetlerin Uluslararası Sınıflandırılmasına Aİşkin Nis Anlaşması

Nis Anlaşması 1957'de kabul edilmiş olup halen 46 üyesi bulunmaktadır.

Anlaşma marka tescilinde kolaylık ve uyum sağlamaktadır. Bu anlaşma hükümlerine göre marka tesciline esas eşyalar ve hizmetler sınıflara ayrılmıştır. Prosedürel kolaylıklar getiren bu anlaşmaya Türkiye 12.7.1995 tarih ve 95/7094 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile katılmıştır. Anlaşma 1 Ocak 1996 itibariyle Türkiye için yürürlüğe girmiştir.

Sınıflandırmada eşyalar için 34 sınıf, hizmetler için 8 sınıf mevcuttur. Ayrıca eşyalar ve hizmetler alfabetik olarak sıralanmaktadır. Sınıflandırma 11.000 madde için düzenlenmiştir. Uzmanlar Komitesi'nin periyodik çalışmaları ile her 3 yılda bir yenilenmektedir.

ÖRNEK : Sınıf 25 - Giyim, ayakkabı, başlık

Markaların Figuratif Elemanlarının Sınıflandırılmasına İlişkin Viyana Anlaşması

Viyana Anlaşması da Nis Anlaşması gibi prosedürel kolaylıklar getiren bir anlaşmadır. Ancak bu defa markaların eşyalar veya hizmetler için değil, markanın kendi üzerinde mevcut şekilli elemanlarının sınıflandırılması esastır. 1973 yılında kabul edilen anlaşmaya halen 6 ülke üye olup, 12.7.1995 tarih ve 95/7094 sayılı Bakanlar Kurulu kararı gereğince Türkiye'nin de bu anlaşmaya katılımı kabul edilmiştir. Söz konusu katılım Türkiye için 1 Ocak 1996 tarihi itibariyle geçerlidir.

ÖRNEK : Sınıf 2 - İnsanlar
Sınıf 2.1 - Erkek
Sınıf 2.3 - Kadınlar
Sınıf 2.5 - Çocuklar

Endüstriyel Tasarımların Uluslararası Tesciline İlişkin Lahey Anlaşması

1925 yılında imzalanan bu sözleşmeye 25 ülke üyedir. Paris Sözleşmesi hükümleri çerçevesinde bu sözleşmeyle getirilenler, Endüstriyel Tasarımların Uluslararası Tescilinin WIPO aracılığı ile yapılan başvuru sonunda birden çok ülkede koruma sağlamasıdır. Formalitelerin en aza indirgenmesi, tek bir ücret, tek para birimi ve tek bir büro aracılığı ile işlemlerin yürütülmesi, diğer uluslararası tescillerde (Patent İşbirliği Anlaşması, Madrid Anlaşması) olduğu gibi hem müracaatçılara, hem ulusal tescil bürolarına kolaylıklar getirmektedir.

Türkiye söz konusu sözleşmeye dahil değildir.

Endüstriyel Tasarımların Uluslararası Sınıflandırılmasına İlişkin Locarno Anlaşması

Locarno Anlaşması da diğer sınıflandırma anlaşmalarında olduğu gibi, (Nis, Viyana, Strasburg) endüstriyel tasarımların tesciline ilişkin kolaylık ve uyum sağlaması bakımından önemlidir. 1968 yılında imzalanan bu Anlaşmaya halen 23 ülke üye bulunmaktadır. Üye ülkeler bu Anlaşmayla oluşturulan sınıflandırmayı resmî dokümanlarında dikkate almak zorunda olmakla birlikte, korumanın niteliği ve kapsamı açısından özgürdür.

ÖRNEK : Sınıf 17 - Müzik aletleri
Sınıf 17.01 - Klavyeli çalgılar
Sınıf 17.02 - Üflemeli çalgılar

Türkiye henüz bu Anlaşmaya da taraf değildir.

Marka Kanunlarının Harmonizasyonu Antlaşması (TLT)

1994 yılında sonuçlanan bu Antlaşma'yı şu ana kadar 39 ülke imzalamış ancak Antlaşma'yı resmen onaylayan 5 ülke olmadığından henüz yürürlüğe girmemiştir.

Bu Antlaşma'nın temel hedefi markaların tescil prosedürlerini basitleştirip, harmonize etmektedir.

Marka tescili için gereken prosedürler üçe ayrılmıştır. Bunlar müracaat, tescil sonrası değişiklikler ve yenilemedir. Her üç bölümle ilgili olarak bir tescil ofisinin isteyeceği belge ve dokümanlar bu Antlaşma'da ayrıntılarıyla belirtilmiştir.

Türkiye'nin bu Antlaşma'ya katılma çalışmaları sürdürülmektedir.

Mikroorganizmaların Uluslararası Saklanması İlişkin Budapeşte Anlaşması

35 ülkenin üye olduğu bu Anlaşma, 1977 yılında hazırlanmıştı. Paris Sözleşmesi'ne üye olan tüm ülkelere açık olan bu anlaşma, mikroorganizmalara patent verilmesi ve ilişkin işlemlerde kolaylık sağlamayı amaçlamaktadır.

Bir mikroorganizma türünü patent başvurusu sırasında yazılı olarak etraflıca anlatmak imkânsız olduğundan ve bir organizmanın yaşayan ve bu nedenle de değişen bir sistem olması nedeniyle bizzat kendisinin görülmesi önemlidir.

Anlaşma başvuru sahibine kolaylık sağlamaktadır. Koruma talep edeceği her ülkede mikroorganizmanın tevdii yerine, tek bir tevdii merkezine vermekle zaman ve maliyet açısından tasarruf sağlar.

Türkiye bu anlaşmaya taraf değildir.

Dünya Ticaret Örgütü Kuruluş Anlaşması (DTÖ)

Ülkeler arasındaki ilişkilerin sadece teknik ve ekonomik işbirliği olmadığı, ilişkilerin yönlendirilmesi ve gelişmesinde ticaretin son derece önemli olduğu bir gerçektir. 1948 yılında dünyanın gündemine gelen, uluslararası platformda yıllar süren görüşmelerle şekillenen, Aralık 1993'de mutabakata varılan, 15 Nisan 1994'de imzalanarak 1 Ocak 1995 tarihinde yürürlüğe giren Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ) Anlaşması bugün dünyanın gündeminde en çok konuşulan konudur. Uluslararası ticarete bir centilmenlik anlaşması niteliğinde olan DTÖ Anlaşması bu centilmenlik kurallarına uymayan ülkeler açısından son derece etkin yaptırımlar içermektedir.

DTÖ Anlaşması'na taraf olan 126 ülkenin herbirinin anlaşmada tanımlanan kurullarla ilgili yasal düzenlemeleri belirlenen süreler içinde zamanında yapması, etkin biçimde uygulamaya koyması ve tüm gelişmelerden diğer ülkeleri zamanında bilgilendirmesi, DTÖ Anlaşması'ndan hem ekonomik hem de siyasi bakımdan maksimum yarar sağlamanın temel şartıdır. Bu şekilde hareket eden ülkeler kısa zamanda uluslararası ticarete etkin rol oynayabileceklerdir. Zira DTÖ Anlaşması, hükümlerini doğru değerlendirip zamanında uygulayan ülkeler için son derece yararlı, aksi takdirde zararlı sonuçlar doğuracak özelliktedir. Bu bakımdan Türkiye'nin de, DTÖ Anlaşması'nı en iyi şekilde yorumlayıp, gerekli yasal düzenlemeleri zamanında yaparak, uluslararası ticarete ortaya çıkacak yeni yapılanmada hakettiği yeri alması önemle gerekmektedir.

DTÖ Anlaşması'nın en önemli özelliklerinden birisi fikrî mülkiyet haklarının, taraf ülkelerin tamamında standart olarak ve etkin biçimde korunmasını öngörmesidir. Patent, faydalı model, ticarî markalar, hizmet markaları, sınai tasarımlar, coğrafi işaretler

ve entegre devrelerin topoğrafyalarından oluşan sınaî haklar ile telif hakları ve komşu haklarını kapsayan fikrî mülkiyet haklarının tümünün halen ülkemizde uluslararası standartlara uygun ve etkin biçimde korunmadığı bilinmektedir. Bu eksikliğin giderilmesi sadece DTÖ Anlaşması hükümleri çerçevesinde gerekli olmayıp aynı zamanda Türkiye'nin kendi sanayi ve ticareti için de son derece gereklidir.

DTÖ Anlaşması'nın fikrî mülkiyet ile ilgili kısmının birinci bölümü genel hükümler ve temel kuralları açıklamaktadır. Burada temel ilke, Anlaşma'ya taraf her ülkenin kendi vatandaşlarına veya bir başkasına tanıdığı hakların tümünü, diğer ülke vatandaşlarına da aynı şekilde tanıması ilkesidir.

İkinci bölüm ise fikrî mülkiyet haklarının her birini ayrı ayrı tanımlamakta ve tüm ülkelerin standart olarak uygulaması gereken kuralları içermektedir.

Telif hakları alanında, mevcut uluslararası kurallara önemli ilaveler getirilmektedir. Özellikle telif hakları sahiplerine kendi haklarının ticarî olarak kiralanmasını yasaklama ve bu hakları istedikleri gibi kullanma yetkisi vermektedir. Bu şekilde münhasır hak, filmlerin ticarî kiralanması hususunda da geçerlidir. GATT Anlaşması ayrıca, izinsiz kayıtlardan ve canlı yayınların gösteriminden, icracı sanatçıları etkin biçimde korumakta ve bu sanatçıların ve yapımcıların haklarının koruma süresinin 50 yıldan az olamayacağını öngörmektedir.

Ticarî markalar ve hizmet markaları ile ilgili olarak; anlaşma hangi tip işaretlerin ticarî marka veya hizmet markası olarak himaye için uygun olduğunu belirlemekte ve marka sahibine verilebilecek minimum hakları tanımlamaktadır. Anlaşma'ya üye ülkelerde meşhur olmuş; iyi tanınmış markalara da ek bir himaye verilmektedir. Bunlara ek olarak anlaşma, ticarî marka ve hizmet markalarının himayesi, devri ve lisans verilmesi ile ilgili bir dizi kuralları açıklamaktadır.

Coğrafi işaretlerle ilgili olarak DTÖ Anlaşması; bütün tarafların, herhangi bir ürünün menşeyini tüketiciye yanlış anlatacak işaretler ve haksız rekabete neden olacak işaretlerin kullanılmasının önlenmesini sağlamaktadır. Şaraplar ve diğer içkiler için, kamunun yanlış anlamasına yol açmayacak biçimde daha sıkı bir koruma sağlanmaktadır. Bunların dışında herkesin bildiği genel tabir olmuş isimlerin her ülke tarafından coğrafi işaret olarak tartışmaya açılması öngörülmektedir. Bunun da ötesinde, şaraplar için coğrafi işaretlerin tescili ve açık ve çok taraflı bir sistemle belirlenmesi için daha ileri görüşmeler yapılabilmesi de hükme bağlanmıştır.

Sınaî desen ve modellerden oluşan endüstriyel tasarımların yine bu anlaşma kapsamında 10 yıl içinde korunması öngörülmekte ve korunan tasarımların sahiplerinin kendi tasarımlarının kopya edilmesini ve bunların başkaları tarafından ithali, satışı, üretilmesini engelleme hakkı getirilmektedir.

Patentlerle ilgili olarak, 1967 yılında Stokholm'de imzalanan Paris Sözleşmesi'nin esas hükümlerini tamamlayıcı genel kurallar getirilmektedir. Buna ilaveten anlaşma, teknolojinin her alanındaki ürün veya yöntem olarak tüm buluşların 20 yıl korunmasını öngörmektedir.

Entegre Devre Tasarımlarının da DTÖ Anlaşması kapsamında, en az 10 yıl korunması öngörülmektedir.

Ticarî değer taşıyan ticarî sırların ve know-how gizliliğinin korunması ve dürüst ticarî uygulamalara aykırı hareketlerin yasaklanması da DTÖ Anlaşması'nın diğer hükümleri arasındadır.

DTÖ Anlaşması ayrıca sözleşmeye dayalı lisansda rekabeti bozan uygulamalara ilişkin hükümleri de kapsamaktadır. Anlaşma fikrî mülkiyet haklarının veya lisans uygulamalarının suistimaline ilişkin sebeplerin ve rekabette ters etki yapıcı faktörlerin varlığında hükümetler arasındaki istişareleri öngörmektedir.

Anlaşmanın III. Kısmı, üye ülkelerin, diğer ülke vatandaşı hak sahiplerinin fikrî mülkiyet haklarını etkin bir şekilde uygulamalarını sağlamak üzere kendi millî mevzuatlarında kendi vatandaşlarına uyguladığı kanunî tedbir ve işlemleri aynen sağlamayı öngörmektedir. İşlemlerin; fikrî mülkiyet haklarının ihlaline karşı etkin harekete izin vermesi, çok maliyetli veya lüzumsuz karmaşık olmaması, adil ve eşitlik ilkelerini kapsayıcı nitelikte olması ve makul olmayan süre veya haksız gecikmelere sebep olmaması; temel ilkeler olarak öngörülmektedir.

Anlaşma, bu anlaşma hükümlerinin işletilmesini ve Hükümetlerin anlaşmaya uymalarını izlemek için fikrî mülkiyet haklarının ticaretle ilgili bağlantısını izlemek üzere bir Konsey oluşturmaktadır.

Anlaşmanın hükümlerini etkin biçimde uygulamak üzere gelişmiş ülkelere 1 yıllık geçiş süresi verilmektedir. Gelişme yolundaki ülkeler için 5 yıllık, az gelişmiş ülkeler için ise 11 yıllık geçiş süresi öngörülmektedir.

Avrupa ile Gümrük Birliği Kapsamında 6 Mart 1995 tarih ve 95/1 Sayılı Ortaklık Konseyi Kararının 8 Nolu Eki

Fikrî ve sınaî hakların korunması konusunda taraflara düşen yükümlülükleri kapsayan 8 Nolu Ek, temel olarak üç bölümden oluşmaktadır.

1. Genel ilkeler
2. Gümrük Birliği'nin başlangıcından önceki yükümlülükler
3. Gümrük Birliği'nin başlangıcından itibaren üç yıl içinde yerine getirilmesi gereken yükümlülükler.

Genel ilkeler, " tarafların Dünya Ticaret Örgütü Kuruluş Anlaşması Eki Ticaretle Bağlantılı Fikrî Mülkiyet Hakları (TRIPS) adı verilen Anlaşmasında yer alan yükümlülüklerle önem verdiklerini, Türkiye'nin bu anlaşmadan doğan yükümlülüklerini Gümrük Birliği'nin başlangıcından itibaren üç yıl içinde yerine getireceğini ve Ortaklık Konseyi Kararında yer almayan konulardaki koruma düzeyi ile ilgili olarak TRIPS Anlaşması'ndaki hükümlerin uygulanacağını" kapsamaktadır.

Gümrük Birliği'nin başlangıcından önceki yükümlülükler ise Türkiye'nin fikrî haklar konusundaki uluslararası anlaşmalardan;

- Sınai mülkiyetin uluslararası korunmasına ilişkin Paris Anlaşması'nın Stokholm'de imzalanan son metnine,
- Fikir ve sanat eserlerinin korunmasına ilişkin Bern Anlaşması'nın Paris metnine,
- İcracılar, fonogram üreticileri ve yayın kuruluşlarının korunmasına ilişkin Roma Anlaşması'na,
- Markaların tescili amacıyla mal ve hizmetlerin uluslararası sınıflandırılmasına ilişkin Nis Anlaşması'na,
- Patent İşbirliği Antlaşması'na

katılmasını öngörmekte, buna ek olarak da topluluk direktiflerine uygun biçimde,

- eser üzerindeki hakların ve komşu haklarının korunması,
- patent haklarının korunması,
- marka haklarının korunması,
- tekstil ürünlerine ait tasarımlar dahil olmak üzere endüstriyel tasarımların korunması,
- coğrafî işaretlerin korunması,
- sınai mülkiyet haklarının ihlallerine karşı sınır önlemleri

konularında yasal düzenleme yapmasını kapsamaktadır.

Gümrük Birliği'nin başlangıcından itibaren üç yıl içinde yerine getirilmesi gereken yükümlülükler ise Türkiye'nin fikrî haklar konusundaki uluslararası anlaşmalardan;

- Markaların uluslararası tesciline ilişkin Madrid Anlaşması'na,
- Patent işlemleri için mikro-organizmaların uluslararası saklanmasıyla ilişkin Budapeşte Anlaşması'na,
- Yeni bitki türlerinin korunmasına ilişkin UPOV Anlaşması'na katılmasını öngörmekte ve

- kablo ve uydu yayınları ile veri tabanlarının korunmasına,
- yarı iletkenlerin topoğrafyalarının korunmasına,
- ticarî sırların korunmasına,
- bitki türlerinin korunmasına

ilişkin yasal düzenleme yapmasını kapsamaktadır.

Kararın 8 Nolu Eki'nin 5 bis maddesi ise, "Türkiye'nin ilaç üretim usulleri ve ürünlerine en çok 1.1.1999 tarihine kadar geçiş süresi tanıyabileceği" hükmünü kapsamaktadır. Bu madde Türkiye'ye Gümrük Birliği'nin başlangıcından itibaren 2 yıl içinde mevcut mevzuatı değiştirme ya da yeni bir mevzuat çıkarma zorunluluğu getirmektedir.